

Сучасний стан організаційно-управлінського механізму протидії неспостережуваним економічним процесам

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Окреслено основні детермінанти формування організаційно-управлінського механізму протидії неспостережуваним економічним процесам. Обґрунтовано систему стимулювання протидії неспостережуваним економічним процесам у вітчизняній економіці.

Ключові слова: економіка, регулювання, неспостережувана економіка, корупція, децентралізація.

Abstract. The main determinants of the organizational and managerial mechanism of counteraction to unobserved economic processes are outlined. The system of stimulation of counteraction to unobserved economic processes in the national economy is substantiated.

Key words: economy, regulation, unsustainable economy, corruption, decentralization.

Переконані, що базисом системи протидії неспостережуваним економічним процесам повинні бути не всеохоплюючі норми (інститути), а універсальні принципи-орієнтири. Безумовно, що в силу різних причин повністю ліквідувати корупцію та неспостережувану економіку неможливо. У цьому зв'язку важко не погодитися з Д. Зубрицьким, який, досліджуючи проблеми губернських комітетів в контексті кріпацтва, ще у 1858 р. писав: "...хабарі завжди і скрізь були, є і будуть. Спаситель обрав тільки 12 апостолів – і один з них був хабарником".

Таким чином, не претендуючи на вичерпне вирішення проблеми протидії неспостережуваній економіці, ми повинні зосередити увагу на тих детермінантах соціально-економічного розвитку, які здатні забезпечити найбільш швидко та значну віддачу. Вважаємо, що такими основними принципами мають стати:

- 1) міцна система правоохоронних органів, як у моральному, так і в соціально-економічному плані;
- 2) науково обґрунтована система моніторингу соціально-економічного стану;
- 3) непідкупне та справедливе правосуддя.

На нашу думку, що якщо в українському соціумі ці детермінанти будуть посилюватися, тоді, як наслідок, рівень неспостережуваної економіки буде зменшуватися. Якщо ж буде мати місце послаблення цих факторів, тоді неспостережувані економічні процеси будуть загострюватися.

Очевидно, що реалізація цих пріоритетів потребує чіткого наукового обґрунтування сутності протидії неспостережуваним процесам, а це, в свою чергу, вимагає емпіричного аналізу реальних економічних відносин. Адже не секрет, що спрощене відношення до неспостережуваної економіки, як до винятково негативного явища, обумовлює витратний підхід влади під час впровадження заходів протидії.

Практика довела, що неспостережувана економіка корениться як у способах організації дисфункційних схем, так і у надбудовних явищах – інститутах, світогляді та ідеології. По суті це взаємопов'язані явища. На нашу думку, ідеї проведення неспостережуваних операцій, на жаль, стали фактором суспільної масової свідомості. Хоча цьому безумовно сприяє і відсутність жорсткого покарання за економічні правопорушення.

Проблему неспостережуваних процесів дуже обережно аналізують у соціумі. Складається враження, що неспостережувану економіку немов не хочуть бачити представники влади, а між тим втрати для соціуму від неї є суттєвими. Так, наприклад, надзвичайно поширеним явищем в Україні є заниження митної вартості імпоротної продукції.

Безсоромне розкрадання загальнодержавних ресурсів, необґрунтоване використання пільг та привілей, афери з податками – все це дуже поширене явище у вітчизняній економіці. А це значить, що, з метою недопущення дисфункційних моделей економічної поведінки, пильної уваги потребують соціально-економічні взаємовідносини між агентами ринку.

На нашу думку, особливо зростає необхідність удосконалення організаційно-управлінського механізму та контролю за операціями з відшкодування ПДВ суб'єктам господарювання. Цілком

зрозуміло, що заходи контролю не повинні залежати від розміру суми заявки на відшкодування. На сьогодні поширеним явищем є ситуація, коли одним суб'єктом господарювання (або пов'язаними агентами) створюється система підприємств з метою проведення політики мінімізації оподаткування та отримання фінансових ресурсів з державного бюджету.

Парадокс, але нині найбільшої шкоди у системі боротьби з неспостережуваною економікою завдають саме органи влади. Це проявляється у безсистемності проведення політики державного регулювання економікою. Перманентні "припливи" та "відпливи" в діях органів влади перешкоджають розвитку економіки.

Не можна не бачити потенційної небезпеки, яка прихована у безсистемних процесах розвитку самоврядування. Суть небезпеки може полягати у можливості протиставлення ідеї самоврядування інтересам держави. Адже децентралізація влади створює перешкоди для концентрації ресурсів (фінансових, матеріальних, трудових та ін.) у вирішенні специфічних задач. Наприклад, таких як швидкий розвиток народного господарства. Більш того, децентралізація влади без продуманої системи контролю здатна грати "на руку" корупціонерам, а також сприяти процесам захоплення регулятора, сепаратизму та ін. Переконані, що обов'язковою умовою децентралізації влади має бути перевірка (т. з. "тестування"), виходячи із критеріїв та принципів економічної безпеки.

Безумовно, що розвиток самоврядування створює переваги над централізованими механізмами управління в контексті адекватного використання локальної (місцевої) інформації, а відтак ймовірно зменшує витрати ресурсів на прийняття рішень, але це лише теорія. Практика ж свідчить, що самоврядування – це складна система, яка не гарантує ані ефективних управлінських рішень, ані стійкого соціально-економічного розвитку територій. Рух у напрямку розвитку децентралізації передбачає підвищення якості управління на місцях. Якщо ж якість та контроль в системі управління не збільшилися, то самоврядування, на нашу думку, неминуче спричинить загострення соціально-економічного становища. Не потрібно тішити себе ілюзіями, що лише демонтаж державної бюрократичної піраміди здатний забезпечити економічний прогрес в країні. Успіх забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку, на нашу думку, більшою мірою залежить не від розробки системи децентралізації влади, а від адекватного та швидкого реагування на ті виклики, які створюють складно передбачувані опортуністичні дії агентів ринку.

Ще однією з найбільших проблем української економіки є те, що у ній визначальна роль відведена саме заполітизованим, владно-господарським відносинам. Таким чином, успіх бізнесу формується під впливом політичних інститутів і залежить, як правило, не від вмінь, навичок, побудови системи ефективного управління на підприємствах, а від домінування в конкретний період часу політичних орієнтацій та уподобань. Таким чином, враховуючи сучасну обстановку та нові задачі, що обумовлені функціонуванням неспостережуваної економіки, необхідно терміново здійснити комплекс заходів, направлених на посилення відповідальності агентів ринку. При цьому важливим є моделювання і прогнозування багатоваріантного сценарію розвитку неспостережуваних процесів в країні, галузях народного господарства, на організаційному рівні та на рівні ідентифікації реципієнтних груп агентів соціуму.

д.е.н., професор О. В. Мороз (ovmorozz@ukr.net)
к.е.н., доцент В. М. Семцов (semtsov_vm@ukr.net)